2019-01-24

Ulf Sundqvist

Pol.mag, f.d. riksdagsman och minister, f.d. ordförande för SDP

Det nordiska samarbetets framtid

Utlåtande till Riksdagens framtidsutskott

Världen idag

Framtidsutskottet i Finlands riksdag har bestämt sig för att analysera det nordiska samarbetets framtid vid en mycket relevant och intressant tidpunkt. Världen är mitt uppe i en förändrings-process, som är mera övergripande och djuplodande än de flesta av oss kunde föreställa sig för ett eller två decennier sedan.

Globaliseringsprocessen är irreversibel och får djupgående effekter på stater och regioner. Klimatförändringen är ett konstaterat faktum vars alla konsekvenser fortfarande är oöverskådliga. Att miljön kommer att förändra livsbetingelserna för miljoner under en period av en mansålder är uppenbart med allt vad detta betyder av migration, säkerhetsproblem, hälsorisker, nöd och död.

Den geopolitiska världsbilden såsom den tog form efter andra världskriget är mitt uppe i sin omformning. Maktförskjutningar håller på att ske med konsekvenser som ännu är höjda i dunkel.

Europabygget är fortfarande på hälft. Att ett stabilt Europa behövs i den turbulenta värld som vi upplever idag är en självklarhet. Då framstår Britanniens agerande som ofattbart i en tid, då en fri och öppen marknad är den främsta garantin för välfärd och framsteg för ett öppet och demokratiskt land. Nu skall man ”återta kontrollen” och restaurera Britanniens roll i världen. Det är en ambition som är lika ödesdiger som president Trumps slogan att ”göra Amerika starkt igen” också med risk för att den fördragsbaserade världsordningen riskeras.

Rysslands ambitioner att befästa rollen som global stormakt har ökat spänningen i olika delar av världen, också i våra närområden.

Kina bygger upp sitt internationella inflytande genom en febril ekonomisk aktivitet, vars slutliga följder ännu återstår att se.

Europa måste ta sitt ansvar i denna situation och de nordiska länderna har här gjort sitt val, vart och ett på sitt sätt i förhållande till den gemensamma unionen. Vi kan inte hoppa av den globala processen. Vi kan inte frångå vårt europeiska ansvar och vi har ett regionalt ansvar som vi inte kan och inte vill delegera till någon annan.

Norden i topp

Under efterkrigstiden har de nordiska länderna och Norden som region skapat samhällen, som i snart sagt alla internationella jämförelser ligger i topp i fråga om människornas livskvalitet, utbildning, social och ekonomisk standard, forsknings- och innovationsnivå. Vi representerar demokratiska samhällen där mänskliga rättigheter och jämlika förhållanden kan ställas upp som modeller för vem som helst i världen.

Inget av de nordiska länderna har mäktat med detta ensamt. Vår standard är i mycket ett resultat av det nordiska samarbetet, den nordiska integrationen och vår öppna inställning till internationellt samarbete generellt.

Vår gemensamma bas bör ytterligare förstärkas för att vi skall kunna ta oss an det globala och regionala ansvaret för fredens bevarande, för utveckling och sociala framsteg och inte minst för den globala miljön. Det nordiska samarbetet behövs mer än någonsin.

Det nordiska institutionella samarbetet som i dess nuvarande form har pågått i snart sjuttio år har under åren varit föremål för mycket kritik och underskattning. I det här sammanhanget är det ändå värt att betona, att det avtalsbaserade nordiska systemet har överlevt och står lika starkt idag som tidigare. Institutionerna har utvecklats under hand, någon har fallit bort, någon har kommit till. Men den demokratiska, parlamentariska basen består, vilket är ett stort värde i sig.

Den nordiska agendan

Trots det ganska tungrodda och konsensusbaserade beslutssystemet har Nordiska Rådet och Nordiska Ministerrådet kunnat utföra sina uppdrag och svarat för en fortgående och fördjupad integration av de nordiska samhällena. Den europeiska integrationen har pressat på och allt oftare ställt Norden inför fullbordat faktum, men samtidigt har de nordiska lösningarna också kunnat framstå som modeller i den europeiska samarbetsprocessen. I dagens läge gäller detta inte minst inställningen till de grundläggande mänskliga rättigheterna, till jämlika, sociala, etiska och lagbaserade lösningar på de brännande samhällsproblemen.

Den nordiska agendan är i dagsläget ytterst aktuell och relevant. Ambitionsnivån är hög. En genomgång av regeringarnas programdeklarationer inför ordförandeåret är vanligtvis en upplyftande läsning. Norden skall verka för hållbar utveckling på globalplanet, för fred och nedrustning, för ett ökat, konkret samarbete i Europa och självfallet för medborgarnas bästa på alla plan i Norden. År 2017 lyfte Norge som ordförandeland upp samarbetet med EU som en av de tyngsta punkterna på dagordningen.

Den nordiska agendan har fått en allt starkare framtoning av samarbete i säkerhets- och försvarspolitik. Försvarssamarbetet mellan Sverige och Finland har idag en alltmer framskjuten roll i den nordeuropeiska säkerhetsarkitekturen, likaså det intensifierade samarbetet med Nato i Nordeuropa. Den utrikespolitiska och säkerhetspolitiska koordineringen mellan Norden och Balticum var en viktig del av dagordningen för Sveriges ordförandeskap år 2018, då Sverige också ledde Östersjöstaternas råd och ännu idag Barentsrådet.

Finland förbereder sig som bäst för EU-ordförandeskapet och håller samtidigt klubban i det arktiska rådet. Detta bäddar för en hög prioritering av de nordliga områdenas speciella frågor rörande klimat, miljö, infrastruktur, resurspolitik och kultur. Det övergripande ramverket är i detta fall behovet av att kunna förbättra det internationella samarbetsklimatet i en region, vars globala betydelse är alltmer framträdande och där stormaktsintressena står mot varandra.

Men en sammanfattning av det praktiska nordiska samarbetet har trots allt ännu idag sin tyngdpunkt i det konkreta harmoniseringsarbetet gällande nordisk lagstiftning på snart sagt alla plan. Högt prioriterade områden är arbetslivet och -miljön, utbildningssamarbetet, forskning och utveckling, barn och ungdom, jämställdhet och kulturfrågor i bred mening. Ett permanent

arbetsfält är avklarandet av gränshinder, där vi fortfarande har en bit kvar att gå innan vi kan säga att Norden till fullo är öppet för medborgarna i denna region.

För en hängiven gammal nordist förefaller den nordiska tanken och det konkreta, demokratiska samarbetet att leva starkt. Vi firar i år 100-årsjubileet av samarbete på det folkliga planet i form av Föreningen Norden. Denna kontaktyta har varit och måste förbli själva fundamentet för Norden som historiskt, geografiskt och kulturellt begrepp. Det är den folkliga uppslutningen bakom den nordiska gemenskapen som vi ännu idag kan ta fasta på. Den glöden har inte falnat.

Och hur ser då framtiden ut?

Utöver allt det positiva som ännu sker i det offentliga samarbetet med stöd av den stabila och positiva folkliga opinionen bör det självfallet tilläggas, att den nordiska närheten på bred bas och i mycket konkreta former kommer till synes i näringslivet. Norden som marknadsområde är en vardaglig realitet för både stora och mindre företag. Det nordiska ägandet är likaså en självklar företeelse.

Finansmarknaden är långt integrerad, kapitalmarknaden likaså. Kulturella och historiska egenheter finns fortfarande och en del praktiska hinder att arbeta bort. Men Norden som en ekonomisk enhet står sig gott i den internationella konkurrensen. Vi aspirerar på en plats bland de tio största ekonomierna i världen. Norden och Baltikum integreras alltmer och det gör vår region ännu starkare.

Det finns ännu plats för nya initiativ, nya projekt och nya samarbetsformer. Jag var själv engagerad i skapandet av den s.k. Gyllenhammargruppen år 1984. Gruppen som leddes av Pehr Gyllenhammar med mig som viceordförande bestod av frivilliga representanter för det nordiska näringslivet. De nordiska statsministrarna gav oss mandat att göra ett program för Norden och på basen av vårt mandat överlämnade vi vår rapport till statsministrarna. Vi var inte ute efter statliga resurser, utan föreslog en rad initiativ som kunde finansieras på privat bas eller som offentliga och privata partnerskap. Det mest omtalade projektet var bron över Öresund, Scandinavian Link, som sedan förverkligades och står där som en symbol för det gemensamma Norden.

För att de potentiella möjligheter som Norden kan uppvisa skall kunna förverkligas, både offentligt och privat och gemensamt, krävs det enligt min mening nu mer än vad som hittills under de senaste åren har presterats. Det här kan sammanfattas i följande frågor;

1. **Borde den politiska ambitionsnivån i Norden höjas för att vi bättre skulle kunna påverka det internationella skeendet?**

    - Frågan är relevant både på globalplanet och regionalt. Kan vi ytterligare intensifiera vårt samarbete i FN och andra globala sammanhang? Kan vi öka våra resurser? Kan vi ta nya, gemensamma initiativ i humanitära, fredsbyggande, miljöpolitiska sammanhang? Kan vi satsa mera på utbildningsaktiviteter?
    - Kan de ansvarskännande politiska partierna och organisationerna utmanas att gå in i en mera kvalificerad diskussion om vad framtiden kräver av dem, nationellt och nordiskt; var för sig och gemensamt?

2. Hur ser i realiteten den nordiska EU-politiken ut?

- Vi har inte alltför mycket tid på oss att bestämma oss för vilken Europa Union vi vill ha, efter eller utan Brexit.
- Det europeiska samarbetet bör föras vidare, politiskt och ekonomiskt. Är Norden redo att gå vidare?
- Är vi tillräckligt slagkraftiga i ett läge med olika lösningar i förhållande till själva integrationsformen och hela fem varianter av valutasamarbetet?
- Är det möjligt att främja en öppen och konstruktiv diskussion om de centrala integrationsfrågorna inom kort? Tiden går och avgörandena förestår.
- Hypotesen att ett starkt Norden (nordligt Europa) (Norden-Baltikum) skulle behövas för att delta i formandet av ett slagkraftigt, demokratiskt Europa ligger fast.

3. Hur väl förvaltar vi vår politiska värdebas?

- Världen är idag i mycket ett forum för en ideologisk kamp mellan värdesystem; demokratiska och auktoritära, liberala och nationalistiskt-konservativa, humanistiska och fundamentalistiska.
- Rasism och fascism har tillsammans med etnonationalismen börjat sälja igen.
- Den sociala median har kunnat användas som instrument för antidemokratiska aktioner.
- Är vi redo att på nordisk bas och i alla relevanta internationella sammanhang stå upp för vår historiska och politiska värdebas?
- Behovet av en förstärkning av demokratins försvar är uppenbart. Gemensamt arbete i form av nordisk resursallokering är av nöden.

4. **Många av de ambitioner som ställts upp i de olika programförklaringarna gällande det nordiska samarbetet främjas bäst om det kan byggas på ett öppet samarbete och gemensamt engagemang av det offentliga och det privata, av samspelet mellan politik och näringsliv.**

- **Är vi redo att i fortsättningen ytterligare utveckla detta samspel för att få ökad tyngd i engagemanget för Norden, både regionalt och internationellt?**

5. **Slutligen kan det framhållas, att den nordiska tanken och gemenskapen kräver allt mångsidigare satsningar och intensifiering på alla plan. Det krävs ökade resurser inom utbildningen , i media, i medborgarorganisationer och bland allmänheten generellt.**

    - **Är vi redo att också i fortsättningen garantera, att det nordiska arbetet står sig i den globala konkurrensen?**